

انقلاب صنعتی در غرب باعث بروز چندین رویداد و تحول شد. بخشی از آن در قالب توسعه و پیشرفت صنعتی و تکنولوژی در کشورهای غربی نمود پیدا کرد و بخشی دیگر نتایج بیرونی با خود به همراه داشت. تبعات مستقیم نتایج بیرونی انقلاب صنعتی عموماً به صورت منفی بر کشورهای توسعه‌نیافته تأثیر گذاشت. در پی انقلاب صنعتی، کشورهای غربی برای توسعه نفوذ و البته کسب ثروت به سمت استعمار رو آوردند و بدون تردید منطقه خاورمیانه و کشوری مانند ایران به واسطه منابع و موقعیت استراتژیکش، به عنوان یک طعمه مناسب لحاظ می‌شد. از این رو باید گفت پس از جنگ چالدران در دوران صفویه که با شکست ایران همراه شد، زبانبار روسی کشورهاى غربی شروع شد و در دوران قاجار بسیار گسترش پیدا کرد. این گسترش به حدی بود که در دوران قاجار ۲ قدرت بزرگ اروسیه و انگلیس ا همواره بخشی از ایران را در تسلط خود داشته و با نفوذ در ساختار حاکم، توانستند منافع سرشاری برای خود به ارعقان آورند. در این بین، روسیه به واسطه نزدیکی به ایران شرایط مغفول‌تری را رقم می‌زد. جنگ‌های زبانبار ایران و روسیه در دوران «فتحعلی‌شاه» که با شکست ایران همراه شد، نتایج مخرب دیگری از جمله انعقاد ۲ قرارداد گلستان و ترکمانچای را نیز با خود به همراه داشت. درایت نداشتن حکمرانان ایرانی و زیرکی طرف روس در قرارداد گلستان، پس از ۱۰ سال موجبات قرارداد ترکمانچای را به وجود آورد که از همان ابتدا تا به امروز از آن با عنوان قرارداد ننگین یاد می‌شود و در هر برهه‌ای که قرارداد داخلی و بین‌المللی قابل بحثی از سوی ایران امضا شده است، منتقدان آن را قرارداد ترکمانچای خطاب می‌کنند. در

واقع باید گفت قرارداد ترکمانچای به عنوان یک الگوی قراردادی ننگین و مخرب در ادبیات سیاسی و اقتصادی ایران شناخته شده و هر زمانی که قرارداد نسبتاً ضعیف و بدی منعقد می‌شود، از آن بسا عنوان قرارداد ترکمانچای نام می‌برند. در این پژوهش به دنبال پاسخ به چرایی این مساله هستیم و به همین منظور، به مهم‌ترین ویژگی‌های قرارداد ترکمانچای و اوضاع آن روز جامعه ایران خواهیم پرداخت.

■ **دلایل و مفاد انعقاد قرارداد ترکمانچای میان ایران و روسیه**
دوران سلطنت فتحعلی‌شاه در ایران، همراه بود با روابط عمدتاً خصمانه و پر تنش با روسیه. این روابط پر تنش و خصمانه که به دلایل مختلف از جمله اختلافات مرزی شکل می‌گرفت، سرانجام آتش جنگی را روشن کرد که ایران در آن شکست خورد و مقدمات انعقاد قرارداد گلستان میان روسیه و ایران فراهم شد. درباره این قرارداد باید گفت مساله مهم در بروز جنگ، موضوع قفقاز بود. در واقع روسیه به دنبال تصرف منطقه قفقاز از ایران برآمد. در همین زمان عثمانی نیز روابط خوبی با روسیه نداشت و شاه قاجار برای شکست روسیه دست دوستی به سوی عثمانی دراز کرد ولی به واسطه شکست نیروهای عثمانی از روسیه، در نهایت ایران در جنگ شکست خورد و قرارداد گلستان به امضا رسید که بر اساس آن شهرهای مهمی از جمله باکو، دربند، شیروان و قره‌باغ برای همیشه از ایران جدا شده و به روسیه پیوستند. همچنین بر اساس ماده ۴ این قراراد، امکان دخالت روسیه در ساختار حاکمه ایران نیز فراهم شد. فتحعلی‌شاه که به دنبال بازپس‌گیری زمین‌های از دست رفته بود، هياتی را برای

چگونه دیپلماسی قاجاری امتیازات پی در پی را تقدیم بیگانگان کرد؟

قرارداد ترکمانچای نتیجه اصلاح گلستان

- فروود ندوهی**

با جنگ‌های متعدد با روسیه بود، به شکل چشمگیری به چشم می‌خورد. هم‌زمان با حملات روسیه به ایران و تصرف سرزمین‌های شمالی از سوی این قدرت استعمار گر، دربار و سیاستمداران ایران به‌جای اتکا به نیروی داخلی و همسso کردن جریان‌های مختلف داخلی با خود، چشم امید به خارجیانی داشتند که خود آنها به عنوان استعمارگران شناخته شده و هر کدام از آنها به دنبال کسب منافع مختلف بودند. هم‌زمان با نفوذ روسیه به شهرهای شمالی کشور، انگلیس نیز بخشی از شهرهای جنوبی را تحت نفوذ خود در آورده بود و به واسطه روابط نه چندان مناسب با روسیه، فتحهلی‌شاه و در چنین شرایطی دو رود دوم جنگ‌ها با روسیه بود. دوستی به سوی این کشور دراز کردند. از سوی دیگر، ناپلئون در فرانسه برای زربه زدن به ۲ رقیب اصلی خود یعنی انگلیس و روسیه، ایران را بهترین کشور برای برقراری اتحاد می‌دانست. به همین دلیل به ایران نزدیک شد و وعده همکاری علیه روسیه را به سیاستمداران ایرانی داد. با این حال سیاستمداران قاجار در هر دو مقوله با شکست مواجه شدند. انگلیس برای شکست ناپلئون دشمنی خود با روسیه را کنار گذاشت و عملاً به ایران پشت کرد. ناپلئون نیز پس از پیروزی بر روسیه و انعقاد قرارداد تیلسبت در یک چرخش سریع، روابط خود با ایران را به حاشیه برد. در واقع باید گفت کشورهای قدرتمند خارجی به ایران همانند طعمه‌ای می‌نگریستند و ایران به‌واسطه ضعف ساختار سیاسی و همسو نبودن جریان‌های داخلی و نیز ناآگاهی از بازی سیاسی بین‌المللی، هر زمان که ممکن بود مورد حمله و بهره‌برداری این کشورها قرار می‌گرفت.

- عدم انسجام و اتحاد میان حکومت و مردم**

تاریخ ثابت کرده است مادامی که سیاستمداران و مردم درباره یک بحران داخلی و بین‌المللی با هم همسو و متحد باشند، امکان آسیب‌پذیری آن حکومت بسیار پایین خواهد بود. در تاریخ ایران موارد متعددی را می‌توان نام برد که این موضوع ثابت شده است. با این حال، این اتفاق در دوران حکومت فتحعلی‌شاه قاجار روی نداد. هرچند به نظر می‌رسد به واسطه بروز جنگ‌ها و تحمیل قراردادهای ظالمانه بر ایران، ضرورت همکاری مردم با حکومت بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شد. با توجه به اینکه قرارداد ترکمانچای در پی برزی جنگ با روسیه به امضا رسید، باید دید چه عواملی منجر به بروز جنگ و البته شکست قوای ایران در این جنگ شد. برای این موضوع می‌توان چند عامل را مطرح کرد؛ درباره جنگ روسیه با ایران اتفاق نظر میان درباریان نیز وجود نداشت. در حالی که عباس میرزا به دنبال دفاع از ایران بود، برخی درباریان تسلیم شدن در مقابل روسیه را گزینه بهتری می‌دانستند. به همین دلیل بود که ایران در جنگ دوم با روسیه به هیچ توفیقی دست نیافت، در حالی که در جنگ نخست به پیروزی‌هایی رسیده بود. اختلاف نظر علماً با درباریان، بی‌یافتی برخی سیاسیون ایران

میلاد نوربخش: اقتصاد مقاومتی کلمه آشنایی بین همه کارشناسان، مسؤولان و مردم است اما از جایگاه عملی خود فاصله گرفته و بیشتر برای کنفرانس‌ها یا میزگردها کاربرد دارد تا اقبایان به مردم نشان دهد همواره برنامه‌ای جامع برای مبارزه با نااهنجاری‌های اقتصادی ایران وجود دارد. رهبر انقلاب طی دبداری که شهرپروماه سال ۸۹ با جمعی از کارآفرینان داشتند برای نخستین‌بار کليدواژه اقتصاد مقاومتی را مطرح کردند و با مجموعه سخنرانی‌هایی که از سال ۸۹ تا به امروز داشته‌اند، تمام اقق‌ها و روزای اقتصاد ایران را در چشم‌اندازهایی که در نظر گرفتند به همه مسؤولان و مردم ارائه کردند تا نقش هر کسي از جامعه به ناکه به هر فعالیت با جایگاهی که دارد مشخص شود. عملیاتی کردن طرح کلی اقتصاد مقاومتی از سال ۹۴ با عنوان «دولت و ملت، همدلی و هم‌زبانی» کلید خورد تا هم مردم و هم مسؤولان با کمک یکدیگر، فعالیت را شروع کنند که بدون شک این فعالیت همه‌جانبه و هماهنگ با توجه به معضل اقتصادی که کشور با آن روبه‌رو است هیچ چیزی جز منظور رهبر معظم انقلاب به عملیاتی کردن طرح اقتصاد مقاومتی نخواهد بود.
از سال ۹۵ با پیام نوروزی رهبر حکیم انقلاب با نامگذاری سال با عنوان «اقتصاد مقاومتی: اقدام و عمل» رسماً شروع طرح عملیاتی که از سال ۹۴ همه را فراخواندند، اتفاق افتاد. از سال ۹۴ تا به امروز ایران در فاز عملیاتی قرار دارد که در سال ۹۶ رهبری با ثابت نگه داشتن اقتصاد مقاومتی با عنوان «اقتصاد مقاومتی: تولید و اشتغال» شروع کردند و اولویت کشور را برداشتن گام‌هایی به سمت تولید و اشتغال دانستند.اگر بخواهیم به معنای کلی آن پی ببریم خیلی ساده می‌توان به سخنان رهبری توجه کرد و بی‌شک از همان ابتدا معنایی جز اقتصادی که در شرایط دشوار، تهدید و دشمنی، به اهداف خود برسد، نخواهد بود. حال اینکه اهداف جمهوری اسلامی از اقتصاد مقاومتی چیست را می‌توان به ۳ اصل استقلال اقتصادی، رفاه عمومی و پیشرفت با توجه به چشم‌انداز برنامه اقتصادی کشور تقسیم‌بندی کرد. این اهداف به‌طور حتم از الگو و مکتب اسلامی بازتاب می‌شود، چرا که تعریفی که از مبانی اسلامی برمی‌آید همان نظام اقتصادی اسلامی است که هدفش رسیدن جمهوری اسلامی ایران به آن است که نسخه به روز شده قرن معاصر و حال حاضر جهان اسلام تلقی خواهد شد. این نسخه به روز شده طبیعتاً به ۲ مولفه نیاز پیدا می‌کند که در وهله اول سخت‌افزار اقتصادی تعریف می‌شود که با بازسازی زیرساخت‌ها و اصلاح قوانین ختم می‌شود و در وهله دوم، کشور نرم‌افزار اقتصادی احتیاج دارد که به ایجاد انگیزه‌ها و فرهنگ‌سازی بازمی‌گردد.

■ **اقدام‌و‌عمل» در گرو ۴ وجهه علمی، فرهنگی، سیاست‌واجرایی**
دکتر حجت‌الله عبدالله‌ملکی، عضو هیات علمی دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام‌صادق(ع) و قائم‌مقام انجمن مدرسان

اقتصاد مذاکره‌ای یا اقتصاد مقاومتی؟

۲ پایه فرهنگ، علم و اقتصاد پایه‌گذاری شده است که استکبار جهانی فعلاً برای خرابکاری‌های خود دست روی گلوگاه اقتصادی نظام جمهوری اسلامی ایران گذاشته است.

- قدرت اقتصادی ایران در گرو فروپاشی نظام اقتصادی**

کارشناس اقتصاد درباره مشخص کردن آموزه‌های اقتصاد مقاومتی در میان مردم و مسؤولان گفت: رهبری بارها مقابله نظام اسلامی ایران با آمریکا را با موضوعاتی تبیین کردند. بنا بر اظهارات ایشان نمی‌توان تمدنی قدرتمند داشته‌باشیم در صورتی که آمریکا و نظام اقتصادی که دارد با برجام‌بند، به همین دلیل قدرت اقتصادی ایران در گروی فروپاشی نظام اقتصادی غرب است. عبدالملکی اضافه کرد: امید به آمریکا در سیاست‌های مسؤولان باید از بین برود که در پی این موضوع می‌توان از فشارهای بیکاری، اشتغال، تولید، تورم، مسائل بانکی و پارهای دیگر از مشکلات رد شد. وی اظهار داشت: اقتصاد مقاومتی یعنی اصلاح از درون، آنگاه می‌توانیم انتظار داشته باشیم تولید باکیفیت، اصلاح الگوی نظام تولیدی، نه گفتن به کالای خارجی، عدم خلم‌فروشی نفت، اصلاح نظام بانکی از تسهیلات تا تفکر پرداخت سرمایه به صاحبان ایده، توان توسعه همه صنایع، خودکفایی و نقش صادراتی در بخش کشاورزی، پیش‌روی جوانان به سمت کارآفرینی و موارد اصلاحی دیگر، اتفاق بیفتند. سال ۹۷ را می‌توان دومین سال پس از اجرایی شدن اقتصاد مقاومتی دانست باوجوداینکه هنوز مسؤولان در مصاحبه‌های خود

از موفقیت در برجام و پیروزی در مذاکرات می‌گویند و معلوم نیست تا چه سالی می‌خواهند با این تفکر اقتصاد ایران را پیش ببرند.
■ **نگاهی به سیر واردات و صادرات ایران از سال ۹۵ تا۹۶**
گمرک ایران گزارش می دهد مجموع تجارت خارجی ایران در سال گذشته ۲۷ میلیارد و ۶۳۵ میلیون دلار بود. این گزارش می‌افزاید در ۴ ماه اول سال جاری تمایل کشورهای صادرکننده کالا برای افزایش صادرات به ایران رشد داشته و در نهایت در مدت یادشده، ۱۵ میلیارد و ۸۱۳ میلیون دلار انواع کالا وارد کشور شد که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل ۲۳/۹۷ درصد افزایش نشان می‌دهد. عمده‌ترین دلایل افزایش واردات به‌ خودرو و قطعات منفصله خودرو، کالاهای سرمایه‌ای و برخی کالاهای اساسی مربوط می‌شود. همچنین در مدت یادشده متوسط قیمت کالاهای وارداتی کشورمان به ازای هر تن به یکپهزار و ۳۹۹ دلار افزایش یافت که در مقایسه با پارسال ۹ درصد افزایش داشته است. در این مدت شاهد افزایش صادرات ۵ کشور عمده طرف معامله با ایران هم بوده‌ایم. مجموع صادرات غیرنفتی ایران در ۴ ماه اول سال جاری به ۱۳

به ارزش ۴۲۶ میلیون دلار، لوبیای سویا با ۳۳۸ میلیون دلار و قطعات منفصله جهت تولید خودروی سوزی با ۳۱۱ میلیون دلار بوده است.

- عمده‌ترین خریداران کالاهای ایرانی**

عمده‌ترین خریداران کالاهای ایرانی در ۴ ماه اول سال‌جاری به ترتیب شامل چین به ارزش ۲ میلیارد و ۸۴۱ میلیون دلار، عراق با ۲ میلیارد و ۵۲ میلیون دلار، امارات عربی متحده با ۲ میلیارد و ۳۷ میلیون دلار، جمهوری کره با یک میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار و هند با ۹۲۶ میلیون دلار بوده است.

- کشورهای عمده صادرکننده کالا به ایران**

کشورهای عمده صادرکننده کالا به ایران در مدت یادشده به ترتیب شامل کشورهای چین با ۳ میلیارد و ۴۹۵ میلیون دلار، امارات عربی متحده با ۲ میلیارد و ۹۹۲ میلیون دلار، جمهوری کره با یک میلیارد و ۷۴ میلیون دلار، ترکیه با ۹۵۸ میلیون دلار و هند با ۸۹۱ میلیون دلار بوده است. با مرور آمار در سال‌های ۹۵ و ۹۶ در می‌یابیم اقتصاد ایران همواره هیچ‌ نگاهی به اصلاح درونی خود ندارد و برخی اقلامی که در داخل توانایی تولید آن موجود است به صورت گسترده وارد کشور می‌شود. این درحالی است که رهبر حکیم انقلاب با تعبیر اصلاح نظام اقتصادی با عنوان «درون‌محوری و برون‌گرایی»، اقتصاد مقاومتی را تعریف می‌کنند. حتی در سال جاری- که رو به پایان است- اقتصاد ایران به پایه تولید و اشتغال معرفی شد و اولویت با نیروها و ظرفیت‌های داخلی است.

منبع: پابانگابصیرت

